

معنای (العول و التعصیب) در فقه اهل تسنن

حیدر حب الله

ترجمه: سعید نورا

سوال^۱: معنای «عول» و «تعصیب» که در احکام ارث در فقه اسلامی آمده و امامیه با آن مخالف هستند چیست؟

ترکه ی میت سه حالت دارد:

حالت اول: ترکه ی میت با سهم های ورثه مساوی باشد. این حالت اشکالی در آن نیست.

حالت دوم: سهم ها از ترکه بیشتر باشد و ترکه از مجموع سهم ها کمتر باشد مثل این که زنی بمیرد و دو دختر داشته باشد در حالی که همسر و پدر و مادرش نیز در قید حیات باشند. در شریعت اسلامی برای دو دختر، دو ثلث است و برای پدر و مادر دو تا یک ششم و همسر نیز یک چهارم، امری که جمع آن از یک رقم صحیح فراتر می رود اهل تسنن در این حالت قائل به عول هستند به این معنی که مجموع دو سوم و یک چهارم و دو ششم را با هم در نظر می گیرند و سپس از هر سهم به مقدار نسبت آن با نقص موجود در ترکه از آن کم می شود مثل این که فرض کنیم این ترکه ی میت باشد ولی دینی بر عهده او باشد. این دین از سهم تمام ورثه به نسبت خارج خواهد شد به عنوان مثال فرض کنیم

^۱ حیدر حب الله، إضاءات فی الفکر والدین والاجتماع ۱: سوال ۱۴۷.

ترکه مساوی با عدد یک باشد و سهم ها مساوی با یک و یک چهارم باشد در این صورت ربع را گویی دینی بر عهده می میت است فرض می کنیم در نتیجه هر یک از ورثه به مقدار خودش از این یک چهارم خسارت خواهد دید. این کار با عنوان «عول» شناخته می شود.

حالت سوم: سهم ها از ترکه کمتر باشد به این معنی که ترکه بیشتر از سهم ها باشد مثل این که مردی بمیرد و تنها یک خواهر و همسر از او باقی مانده باشد در این حالت نصف ما ترک برای دختر و برای همسر یک هشتم خواهد بود و جمع یک دوم با یک هشتم با مجموعه ترکه مساوی نخواهد بود. نسبت به باقی چه باید کرد؟ اهل تسنن در این حالت قائل به تعصیب هستند به این معنی که مقدار زیادی را به عصبه (نزدیکان پدری مرد مثل برادر عمو و فرزندان ایشان) می دهند با این که این گروه با وجود طبقه اول یعنی همسر و دختر ارث نمی گیرند. اما شیعه هم عول و هم تعصیب را رد می کنند.